## VI.

## PAPA IVAN XXIII.

# PACEM IN TERRIS

### ENCIKLIČKO PISMO

ČASNOJ BRAĆI PATRIJARSIMA, PRIMASIMA,
NADBISKUPIMA, BISKUPIMA I OSTALIM MJESNIM
ORDINARIJIMA U MIRU I ZAJEDNIŠTVU S APOSTOLSKOM
STOLICOM, SVEĆENSTVU I KRISTOVIM VJERNICIMA
ČITAVOGA SVIJETA, A JEDNAKO TAKO SVIM LJUDIMA
DOBRE VOLJE

O MIRU SVIH NARODA
ŠTO GA JE UTEMELJITI NA ISTINI, PRAVEDNOSTI, LJUBAVI
I SLOBODI

(11. 4. 1963.)

*Časna braćo i ljubljeni sinovi, pozdrav i apostolski blagoslov!*

### UVOD

**Red u svemiru**

1. MIR NA ZEMLJI, za kojim su čeznuli živo svi ljudi svih vremena, može se očito, sazdati i učvrstiti samo savjesnim obdržavanjem reda što ga je Bog uspostavio.

2. Naime, iz napretka znanosti i tehničkih iznašašća jasno saznajemo da i u živim bićima i u silama svemira vlada čudesan red, ujedno da i u čovjeku ima takvo dostojanstvo da je u stanju i dokučiti sam red i sebi pribaviti prikladna sredstva da ovlada tim silama i okrene ih

sebi u korist.

3. No znanstveni napredak i tehnički pronalasci pokazuju ponajprije neograničenu veličinu Boga, koji je stvorio svemir i samoga čovjeka. On je, kažemo, svemir načinio ni iz čega i u nj izlio obilje svoje mudrosti i dobrote, zbog čega negdje sveti psalmist hvali Boga ovim riječima: »*Gospode, Gospodaru naš, divno je ime tvoje* po *svoj zemlji*«,[1] a negdje ovima: »*Kako su brojna tvoja djela, Gospode! Sve si to mudro učinio*«.[2] Bog je tako stvorio čovjeka »*na svoju sliku i priliku*«,[3] obdario ga razumom i slobodom i postavio gospodarom svemira, kako isti sveti pjesnik priznaje ovom izjavom: *»Ti ga učini malo manjim od Boga, slavom i sjajem njega okruni. Vlast mu dade nad djelima ruku svojih, njemu pod noge sve podloži«* .[4]

**Red u ljudima**

4. Čudo je, međutim, kako se jako protivi izvrsnom redu svemira pomutnja i među pojedinim ljudima i narodima: kao da se njihovi međusobni odnosi mogu ravnati samo silom.

5. A ipak je Tvorac svijeta duboko u čovjeka utisnuo red koji mu savjest i razotkriva i nalaže strogo poštivati: »*Oni pokazuju da je ono što Zakon nalaže, upisano u srcima njihovim. O tom svjedoči i njihova savjest, a i prosuđivanja kojima se među sobom optužuju ili brane*«.[5] Uostalom, kako i može biti drugačije? Jer što god je Bog učinio to odražava njegovu neograničenu mudrost, odražava to jasnije što veće savršenstvo uživa.[6]

6. No, krivo poimanje uvjetuje često zabludu po kojoj mnogi drže da se odnosi što postoje između pojedinih ljudi i njihove države mogu ravnati istim zakonima kojima i nerazumne sile i počela u svemiru; dok, naprotiv, te zakone, jer su druge naravi, valja tražiti samo ondje gdje ih je Stvoritelj svega upisao, to jest u čovjekovoj naravi.

7. Ti naime zakoni sasvim jasno uče ljude ponajprije kako da urede svoje uzajamne odnose u ljudskoj zajednici; zatim, kako da se usklade odnosi između građana i javnih državnih vlasti; kako da se, nadalje, međusobno vladaju, s jedne strane, pojedinci i države, a s druge strane, sveljudska zajednica. Sveopća korist odlučno zahtijeva da se takva zajednica već jednom sazda.

---

[1] Ps 8, 1.
[2] Ps 104, 24.
[3] Usp. Post 1, 26.
[4] Ps 8, 5-6.
[5] Rim 2, 15.
[6] Usp. Ps 18, 8-11.

PRVI DIO

# POREDAK MEĐU LJUDIMA

## Svaki je čovjek osoba, nosilac prava i dužnosti

8. Prije svega potrebno je da raspravimo o poretku koji ima vrijediti među ljudima.

9. Temelj dobro uređene i plodonosne ljudske zajednice treba biti ono načelo da je svaki čovjek osoba, to jest da je narav obdarena razumom i slobodnom voljom. Ona sama po sebi ima prava i dužnosti što izravno i skupa izviru iz same njegove naravi. Budući da su oni općeniti i nepovredivi, ne mogu se ni na koji način otuđiti .[7]

10. Promatramo li pak dostojanstvo ljudske osobe prema istinama objavljenim od Boga, tada ne možemo a da ga daleko više ne cijenimo; ta ljudi su otkupljeni krvlju Isusa Krista; po višnjoj milosti postali su Božja djeca i prijatelji; postavljeni su za baštinike vječne slave.

# PRAVA

## Pravo na opstanak i dostojan život

11. Na početku, kaneći govoriti o čovjekovim pravima, napominjemo da čovjek ima pravo na život, na tjelesnu nepovredivost, na sredstva prikladna za častan život: to su naročito hrana, odjeća, stan, počinak, liječenje i, na kraju, neophodne službe što ih država ima pružiti pojedincu. Iz toga slijedi da čovjek uživa i pravo da bude zbrinut, ako ga zadesi bolest, ako se povrijedi na poslu i radu, ako obudovi, ako ostari, ako bude prisiljen ostati bez posla i, napokon, ako bude bez ikakve svoje krivnje lišen sredstava svakako potrebnih za život .[8]

## Prava s obzirom na ćudoredne i kulturne vrednote

12. Osim toga, čovjek po naravnom pravu zahtijeva da ga se poštuje, da se cijeni njegov ugled, da smije slobodno istraživati istinu i, poštujući ćudoredni poredak i sveopću korist,

---

[7] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1942., *AAS* XXXV, 1943, str. 9-24; IVAN XXIII. *Nagovor* od 4. I 1963., *AAS* LV, 1963, str. 89-91.

[8] Usp. PIO XI., *Divini redemptoris, AAS* XXIX, *1937,* str. 78; PIO XII., *Radio-poruka,* Duhovi (1. VI.) 1941., *AAS* XXXIII, 1941, str. 195-205.

iznositi, širiti svoje mišljenje, gajiti bilo koje umijeće; konačno, da o javnim zbivanjima bude po istini obaviješten.

13. Uz to čovjek po naravnom pravu ima pristup znanosti, i zato je potrebno da mu bude slobodno steći osnovno i opće, bilo tehničko, bilo stručno obrazovanje, već prema znanstvenom napretku pojedine države. K tome, treba nastojati i poraditi da se ljudi uzmognu, kako kome dopuštaju njihove naravne sposobnosti, uspeti i na više obrazovne stupnjeve; i to tako da se ti, prema mogućnosti, u ljudskom društvu izdignu do mjesta i službi koje odgovaraju i njihovoj sposobnosti i stečenoj stručnosti .[9]

**Pravo na štovanje Boga prema zahtjevima ispravne savjesti**

14. Među čovjekova prava valja ubrojiti i to da smije i štovati Boga prema ispravnom zahtjevu svoje savjesti i, privatno i javno, ispovijedati svoju vjeru. Kako vrlo lijepo uči Laktancije, *»pod tim se uvjetom rađamo da Bogu, našem tvorcu dajemo pravo i dužno štovanje, da samo njega poznajemo, njega slijedimo. Tom smo vezom odanosti uz Boga pritegnuti i svezani; odatle je i religija dobila ime«.*[10] O toj istoj stvari naš prethodnik besmrtne uspomene Lav XIII. tvrdi ovo: *»Ta dakle istinska, ta Božjih sinova dostojna sloboda, koja časno štiti dostojanstvo ljudske osobe, jača je od svakog nasilja i nepravde. Nju je Crkva uvijek žudjela i nadasve ljubila. Takvu su slobodu postojano za sebe tražili apostoli, svojim je spisima utvrdili apologeti i svojom je krvi u golemu broju potvrdili mučenici«.*[11]

**Prava na slobodan izbor zvanja**

15. Povrh toga imadu ljudi puno pravo izabrati način života koji žele: prema tomu, ili osnovati obitelj, pri čemu muž i žena uživaju jednaka prava i dužnosti, ili prihvatiti svećeništvo ili redovnički stalež .[12]

16. Što se tiče obitelji koja se zasniva na ženidbi slobodno, dakako, sklopljenoj, jednoj i nerazrješivoj, treba je smatrati prvom i naravnom klicom ljudskog društva. Iz toga proizlazi da se za nju valja najsavjesnije pobrinuti kako na gospodarsko-društvenom tako i na kulturno-ćudorednom području, što sve, jasno, smjera k tomu da se obitelj ukrijepi i da joj se pripomogne u vršenju svoje zadaće.

---

[9] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak I942., *AAS* XXXV, 1943, str. 9-24.
[10] *Divinae Institutiones,* knj. IV, gl. 28, 2; *PL* 6, 535.
[11] *Libertas praestantissimum,* Acta Leonis XIII, 1888, str. 237-238.
[12] Usp. PIO XII., *Radio-poruka,* Badnjak 1942., AAS XXXV, 1943, str. 9-24.

17. A roditeljima pripada osobno pravo uzdržavati i odgajati djecu .[13]

**Gospodarska prava**

18. Osvrnemo li se na gospodarsko područje, očito je da naravno pravo daje čovjeku ne samo priliku zaposliti se nego i to da sam slobodno obavlja posao.[14]

19. No, s ovakvim se pravima, zacijelo, veže pravo zahtijevati da čovjek vrši posao pod takvim uvjetima da mu ni tjelesne snage ne slabe, niti mu se narušava ćudoređe, niti se oštećuje normalan razvoj mladeži. Što se pak žena tiče, neka im se omogući rad u takvim okolnostima koje se slažu s potrebama i dužnostima supruge i majke.[15]

20. Iz dostojanstva ljudske osobe rađa se i pravo na ekonomsku djelatnost, u skladu s osobnom odgovornošću.[16] Stoga nećemo prešutjeti da radniku pripada plaća odmjerena prema zahtjevima pravednosti koja, dosljedno, već prema mogućnostima poslovanja, radniku i njegovoj obitelji mora omogućiti način života pristao čovjekovu dostojanstvu. O tome je naš prethodnik blažene uspomene Pio XII. rekao ovo: *»Osobnoj dužnosti rada, koju nameće sama narav, odgovara i slijedi je naravno pravo svakog pojedinca da rad učini sredstvom za osiguranje vlastita života kao što i života svoje djece. Tako je zapovijed naravi uzvišeno odredila rad za očuvanje čovjeka».*[17]

21. Iz čovjekove se naravi izvodi još i pravo na privatno posjedovanje dobara, uključujući i proizvodnih; a to pravo, kako drugdje izjavismo, *»uspješno potpomaže zaštiti dostojanstva ljudske osobe i slobodno izvršenje svojeg vlastitog zadatka na svim područjima djelatnosti. Učvršćuje, konačno, povezanost i smirenost domaćega života na boljitak mira i dobrobiti u državi«.*[18]

22. Na kraju je shodno spomenuti i to da pravo privatnog vlasništva ima u sebi socijalnu ulogu.[19]

**Pravo zbora i udruživanja**

23. Otuda pak što su ljudi po naravi društvena bića proistječe i to da se s pravom smiju skupljati na određenom mjestu i stupati s drugima u društva; da ustanovljenim društvima

[13] Usp. PIO XI., *Casti Connubii, AAS* XXII, 1930, str. 539-592; PIO XIL, *Radio-poruka,* Badnjak 1942., AAS XXXV, 1943, str. 9-24.
[14] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Duhovi (1. VI) 1941, str. 201.
[15] Usp. Lav XIII., *Rerum novarum,* Acta Leonis XIII, XI, 1891, str. 128-129.
[16] Usp. IVAN XXIII., *Mater et Magistra, AAS* LIII, 1961, str. 422.
[17] Usp. *Radio poruka,* Duhovi (1. VI.) 1941., *AAS* XXXIII, 1941, str. 201.
[18] *Mater et Magistra, AAS* LIII, 1961, str. 428.
[19] *Nav. mj.,* str. 430.

dadnu onaj oblik koji drže najprikladnijim da postignu svrhu; da u tim društvima djeluju iz vlastite pobude i na svoju odgovornost te da ih privedu k željenim uspjesima.[20]

24. Također je, kako sami u enciklici *Mater et Magistra* osobito naglasismo, bezuvjetno potrebno da se osnuju brojna udruženja i posredna tijela primijenjena ciljevima prema kojima čovjek pojedinac ne može uspješno težiti. Ta, naime, udruženja i tijela moramo smatrati veoma potrebnim sredstvima za zaštitu dostojanstva i slobode ljudske osobe, čuvajući svijest odgovornosti.[21]

**Pravo na seljenje**

25. Svaki čovjek mora imati i puno pravo zadržati ili promijeniti boravište unutar vlastite države; štoviše, ako za to postoje valjani razlozi, nužno mu valja dopustiti da ode u druge zemlje i ondje se nastani.[22] I neka nikome, zato što je građanin jedne određene države, ne bude zabranjeno da bude član ljudske zajednice i građanin sveopće zajednice čovječanstva.

**Politička prava**

26. Što se ostaloga tiče, čovjeku pridolazi pravo, sraslo s dostojanstvom ljudske osobe, da aktivno sudjeluje u javnom životu i pridonosi općoj dobrobiti građana, jer, kako veli naš prethodnik blažene uspomene Pio XII., *»čovjek kao takav, daleko od toga da bi bio predmet i pasivan elemenat društvenog života, naprotiv jest i ima biti i ostati njegov nosilac, temelj i cilj«.*[23]

27. Ljudskoj osobi pripada zakonita zaštita njezinih prava, i to uspješna, ravnopravna, prožeta istinskim načelima pravednosti, kako to opominje naš prethodnik blažene uspomene Pijo XII. ovim riječima: »*Iz pravnog ustrojstva, što ga Bog htjede, izvire čovjekovo neotuđivo pravo na pravnu sigurnost, a tim samim na konkretan pravni prostor zaštićen od svakog samovoljnog napada*«.[24]

---

[20] Usp. LAV XIII., *Rerum Novarum,* Acta Leonis XIII, XI, 1891, str. 134-142; PIO XI.,*Quadragesimo Anno, AAS* XXIII, 1931, str. 199-200; PIO XII., *Sertum laetitiae, AAS* XXXI, 1939, str. 635-644.
[21] Usp. AAS LIII, 1961, str. 430.
[22] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1952., *AAS* XLV, 1953, str. 33-46.
[23] Usp. *Radio poruka,* Badnjak 1944., *AAS* XXXVII, 1945, str. 12.
[24] Usp. *Radio poruka,* Badnjak 1942., *AAS* XXXV, 1943, str. 21.

# DUŽNOSTI

## Neraskidivi odnos prava i dužnosti u istoj osobi

28. Prava što ih dosad spomenusmo, a izviru iz naravi, u istom se čovjeku kome pripadaju vezuju uz isto toliko dužnosti; i ta ista prava i dužnosti vuku iz naravnog zakona, koji ih ili daje ili nameće, i porijeklo i podršku i neodoljivu snagu.

29. Tako, da se poslužimo nekim primjerima, čovjekovo pravo na život povezano je s njegovom dužnošću da svoj život čuva; pravo na dostojan život s dužnošću poštena života, pravo na slobodno istraživanje istine s dužnosti da istinu iz dana u dan dublje i svestranije traži.

## Uzajamna ovisnost prava i dužnosti među osobama

30. Ako je to dokazano, onda slijedi da u ljudskoj zajednici određenom naravnom pravu jednoga čovjeka odgovara dužnost ostalih ljudi, to jest dužnost da to pravo priznaju i poštuju. Svako naime, poglavito čovjekovo, pravo crpe svoju snagu i valjanost od naravnog zakona, koji to pravo pruža i uključuje odgovarajuću dužnost. One, dakle, koji ili zaboravljaju posvema ili premalo ističu svoje dužnosti, dok sebi svojataju prava, valja nekako usporediti s onima koji jednom rukom grade kuću, a drugom je ruše.

## Uzajamna suradnja

31. Budući da su ljudi po naravi društveni, treba da žive jedni s drugima i traže dobro jedni drugih. Zbog toga prava sazdana ljudska zajednica zahtijeva da se uzajamno priznaju i ostvaruju koliko prava toliko i dužnosti. Otud izlazi za svakog također da velikodušno sudjeluje na uspostavi takvih odnosa među građanima u kojima će se prava i dužnosti poštovati zbilja marnije i plodnije.

32. Navedimo za to primjer: nije dosta dati čovjeku pravo na ono što je nužno za život a ne poraditi prema silama da mu bude na raspolaganju dovoljno životnih sredstava.

33. K tomu, ljudska zajednica ima biti ne samo uređena nego i donositi ljudima mnogo korisnih plodova. A to zahtijeva da oni uzajamno priznaju i vrše prava i dužnosti, ali također da svi udruženo uzmu dijela u raznovrsnim pothvatima što ih suvremena civilizacija ili dopušta ili preporuča ili traži.

**Odgovornost**

34. Osim toga, dostojanstvo ljudske osobe iziskuje da čovjek u djelovanju koristi vlastitu namisao i slobodu. Zbog toga, ako se radi o združenosti građana, ima doista čovjek zašto poštovati prava, obdržavati dužnosti i, vršeći bezbroj poslova, s drugima surađivati, osobito svojim poticajem i savjetom; naravno, tako da svatko djeluje iz svoje nakane, odluke i svijesti dužnosti, a ne tek pokrenut prisilom ili nagovaranjem što ponajviše dolazi izvana: jer, ako se neka ljudska zajednica zasniva jedino na sili, za takvu treba reći da nema u sebi ničega ljudskoga. U njoj su ljudi spriječeni u slobodi, a trebalo bi ih, naprotiv, umjesno poticati da život unapređuju i usavršavaju.

**Zajednički život u istini, pravednosti, ljubavi i slobodi**

35. Zato ćemo držati zajedništvo građana lijepo sređenim, plodnim i suglasnim s ljudskim dostojanstvom ako se temelji na istini. Ovako opominje apostol Pavao: *»Odložite laž i govorite istinu jedan drugomu, jer udovi smo jedni drugima«.*[25] Do toga će, zacijelo, doći bude li svatko priznao koja su mu prava i koje dužnosti prema drugima. Takva će, nadalje, biti ljudska zajednica kakvu je netom zacrtasmo, pregnu li građani, vođeni pravdom, k poštovanju tuđih prava i ispunjavanju svojih dužnosti; ravna li njima takav mar ljubavi da osjećaju tuđe potrebe kao svoje, da druge čine dionicima svojih dobara i streme da na kugli zemaljskoj svi međusobno dijele ponajbolje osjećaje duha i srca. Nije ni to dosta: zajednica se ljudi ostvaruje slobodom, to jest onako kako odgovara dostojanstvu građana koji, budući da su od prirode razumni, preuzimaju na sebe odgovornost za svoja djela.

36. Ljudsku dakle zajednicu, časna braćo i ljubljeni sinovi, ponajprije valja smatrati stvarnošću duhovnog reda: po njoj ljudi, prosvijetljeni svjetlom istine, jedan s drugim izmjenjuju spoznaje: mogu izboriti svoja prava i vršiti dužnosti; ona potiče čežnje za dobrima duha; u svemu lijepome, ma koje vrste bilo, s pravom zajednički uživaju; stalnom voljom naginju k izlijevanju svega ponajboljega svoga u druge; dobra tuđega duha marno gledaju i sami prihvatiti. Tim je dobrima u isti mah zadojeno i ravnano sve što spada na znanosti, društvenu organizaciju, razvoj i uređenje države, zakonske propise i, konačno, na sve ostalo što ljudsku zajednicu izvana sačinjava i neprestano razvija.

[25] Ef 4, 25.

**Bog, pravi temelj ćudoređa**

37. Red pak koji je na snazi u ljudskom društvu sav je moralne naravi: zasniva se naime na istini; treba ga ostvarivati prema zahtjevima pravednosti, iziskuje da ga oživljuje i dovršuje uzajamna ljubav i, najzad, ima se urediti, ne kršeći slobode, na danomice sve ljudskijoj jednakosti.

38. No, ovakav red - kojega su načela sveopća, apsolutna i nepromjenljiva - proizlazi sav iz pravoga, i to osobnoga Boga koji nadilazi ljudsku narav. Bog naime, budući da je prva od svih istina i vrhovno dobro, jest duboki izvor iz kojega ljudsko društvo - pravilno sazdano, plodno i pristalo ljudskom dostojanstvu - može uistinu crpsti život.[26] Na to se odnosi ona sv. Tome Akvinca: *»Da je ljudski razum ljudskoj volji mjerilo kojim se mjeri njezina dobrota, dolazi od vječnoga zakona, a taj je Božji razum... Otuda je očito da dobrota ljudske volje ovisi mnogo više od vječnog zakona nego od ljudskog razuma«.*[27]

**Znakovi vremena**

39. Ovo naše doba obilježuju slijedeće tri oznake.

40. Prije svega opažamo da je radnički stalež postupno uznapredovao na gospodarskom i društvenom području. Najprije su se radnici počeli boriti za svoja prava, navlastito gospodarskog i društvenog reda; nato su prešli na borbu za politička prava; najzad su se dali da dosegnu dobrobiti više kulture. Zato danas radnici svugdje po svijetu živo zahtijevaju da se s njima nikad ne postupa kao s nerazumnom i neslobodnom stvari, koju drugi po svojoj volji koriste, već kao s ljudima na svim područjima ljudskog društva, to jest: na gospodarskom, društvenom, političkom i, na kraju, na kulturno-znanstvenom polju.

41. Nema ga, zacijelo, koji ne uviđa da žene sudjeluju u javnom životu. To se možda zbiva brže u naroda koji ispovijedaju kršćansku vjeru, a sporije doduše, ali na široko, u naroda-baštinika drugih predaja i drugih civilizacija. Žene, naime, svakim danom svjesnije svoga ljudskog dostojanstva, daleko su od toga da bi trpjele da ih smatraju neživom stvari ili pukim sredstvom, štoviše, zahtijevaju prava i dužnosti dostojne ljudske osobe kako unutar obiteljskog doma tako i u javnosti.

42. Opažamo, napokon, da je u ove naše dane ljudska zajednica primila stubokom nov društveni i politički oblik. Kako su svi narodi sebi slobodu ili izborili ili su na putu da je

[26] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1942., *AAS* XXXV, 1943. str. 14.
[27] Summa Theol., I-11, q. 19, a. 4; usp. a. 9.

izbore, to i neće doskora biti naroda koji bi nad drugima gospodovali niti podređenih tuđoj moći.

43. Ljudi naime, gdje god ih ima, ili se već broje u red građana određene slobodne države ili su na putu da se ubroje: nema plemenske zajednice koja bi htjela da bude pod tuđom vlasti. U ovo su naše vrijeme zastarjela poimanja, uvriježena kroz tolika stoljeća po kojima su, s jedne strane, neki slojevi naroda zauzimali niže mjesto, a s druge strane, neki zahtijevali vodeću ulogu bilo s gospodarsko-društvenog stanja, bilo zbog spola bilo s osobnog položaja u državi.

44. Naprotiv, jako se proširilo i prevladalo uvjerenje da su svi ljudi u naravnom dostojanstvu jedni drugima ravni. Stoga se, barem ne u teoriji i znanstveno, nikako ne da dokazati rasna razlika među ljudima, a to je silno značajno i važno da se ljudsko društvo oblikuje po načelima što ih spomenusmo. Ako se pak u čovjeku budi svijest njegovih prava, nužno je da se u njemu probudi i svijest njegovih dužnosti: tako, tko ima stanovita prava ima u sebi jednako i dužnost tražiti, kao izraz svoga dostojanstva, vlastita prava, a dužnost je ostalih ta prava priznavati i poštovati.

45. Kada prava i dužnosti daju oblik građanskom uređenju, ljudi odmah shvate duhovne vrednote, jasno razabiru što je istina, što pravednost, što ljubav, što sloboda te postaju svjesni da su članovi takve zajednice. Nije dosta: potaknuti svim tim, ljudi se uzdižu prema boljem spoznavanju pravoga Boga obdarena osobnošću, koji je nad ljudskom naravi. Zato smatraju odnose između sebe i Boga osnovom svoga života, života što ga žive u svojoj nutrini ili ga dijele s ostalim ljudima.

## DRUGI DIO

## **ODNOSI IZMEĐU LJUDI I JAVNIH VLASTI UNUTAR POJEDINIH DRŽAVA**

### **Potreba vlasti i njezino božansko podrijetlo**

46. Ljudsko društvo ne može biti dobro uređeno ni plodno ako nema u njemu onih koji će, opskrbljeni zakonitom vlasti, čuvati uredbe te, koliko treba, zalagati se i brinuti za opće dobro. Ovi svu svoju vlast dobivaju od Boga, kako sveti Pavao uči riječima: »*Nema vlasti osim od Boga*«.[28] Sv. Ivan Zlatousti tumačeći tu Apostolovu misao piše ovako: *»Što veliš? Je*

[28] Rim 13, 1-6.

*li svaki poglavar od Boga postavljen? Ne velim to, kaže: i ne govorim sada o pojedinim poglavarima, nego o samoj stvari. To, da ima vlasti, da jedni zapovijedaju, a drugi slušaju, i da se ništa ne događa slučajem ili nasumce, velim da je to djelo Božje mudrosti«.*[29]

Budući, naime, da je Bog stvorio ljude po naravi njihovoj udruživima, budući da nijedno društvo ne može »*opstojati nije li svima na čelu netko koji pojedince pokreće prema zajedničkoj svrsi učinkovitim podstrekom - to je građanskoj ljudskoj zajednici nužna vlast koja će upravljati: pa ova, ne drugačije no društvo, proizlazi od naravi i zato od Boga samoga kao uzročnika«.*[30]

47. Nećemo ipak vlast smatrati izuzetom uopće svakom autoritetu štoviše, budući da vlast izvire iz moći naređivanja u skladu sa zdravim razumom, nužno izvodimo da crpe obvezu iz moralnog reda, koji opet ima Boga kao počelo i cilj. Zato naš prethodnik blage uspomene Pio XII. ovako uči: *»Onaj isti apsolutni red bića i ciljeva koji pokazuje čovjeka kao samostalnu osobu, a to znači kao nosioca dužnosti i nepovredivih prava, počelo i svrhu svoga društvenog života, taj isti red obuhvaća i državu kao nužnu zajednicu snabdjevenu vlašću, bez koje ne bi mogla biti ni živjeti... A budući da ovaj apsolutni red - u svijetlu zdrava razuma, a pogotovo kršćanske vjere - ne može imati drugdje izvora nego u osobnom Bogu, našem Stvoritelju, slijedi da je dostojanstvo političke vlasti dostojanstvo njezina udioništva u Božjem autoritetu«.*[31]

48. Prema tome, ona vlast koja počiva, isključivo ili pretežno, na prijetnji i strahu pred kaznama ili na obećanju nagrada, ne može nikako s uspjehom poticati na traženje sveopćeg dobra; ako bi se to slučajno i dogodilo, onda bi zaista bilo posve u raskoraku s dostojanstvom čovjeka slobodna i razumna. Budući, naime, da je vlast poglavito duhovna snaga, imaju se, dosljedno, državnici pozivati na savjest svakoga građanina, to jest na dužnost što veže svakoga da spremno pridonosi sveopćoj koristi. No, budući da su svi ljudi u naravnom dostojanstvu jedan drugom ravni, to nema nitko prava siliti drugoga na koje unutarnje djelovanje. Ovo može Bog jedini, jer On proniče i sudi tajne namisli srca.

49. Državni dakle poglavari mogu u savjesti obvezati ljude jedino ako je njihova vlast u skladu s Božjom i u njoj sudjeluje.[32]

50. Stoji li ovo načelo, pobrinuli smo se i za dostojanstvo građana: jer oni se pokoravaju vlastima, ne pokoravaju se nipošto njima kao ljudima, nego u stvari štuju Boga, providnosna

---

[29] In Epist. ad Rom. c. 13. vv. 1-2, homil. XXIII: PG 60, 615.
[30] LAV XIII., *Immortale Dei,* Acta Leonis XIII, V, 1885, str. 120.
[31] *Usp. Radio poruka,* Badnjak 1944., AAS XXXVII, 1945, str. 15.
[32] Usp. LAV XIII., *Diuturnum illud,* Acta Leonis XIII, II, 18801881, str. 274.

Stvoritelja svega, koji htjede da se uzajamni ljudski odnosi ravnaju prema redu što ga je sam utvrdio; a time što Bogu iskazujemo dužno poštovanje ne vršimo pritisak na svoj duh, već ga radije dižemo i oplemenjujemo: jer služiti Bogu jest kraljevati.[33]

51. Budući da je vlast zahtjev duhovne naravi i da potječe od Boga, pa dogodi li se da državni poglavari donose zakone ili nešto naređuju protiv toga reda, i tako protiv Božje volje, tad ni doneseni zakoni ni dane ovlasti ne mogu obvezati savjesti građana, jer »se *treba više pokoravati Bogu nego ljudima«;*[34] štoviše, tad se sama vlast posve ruši a nastupa sramotno bezakonje, kako uči sv. Toma Akvinski: *»S obzirom na drugo, kazat ćemo da je ljudski zakon utoliko zakon ukoliko je u skladu sa zdravim razumom: a po tomu je očito da dolazi od vječno a zakona. Ukoliko pak odstupa od razuma, zove se nepravednim zakonom, pa tako i nije zakon, već radije svojevrsno nasilje«.*[35]

52. Otuda što vlast potječe od Boga ne može se nikako zaključiti da ljudi ne bi imali nikakva prava birati državne predstojnike, postavljati oblike vladavine i određivati načine i granice u vršenju vlasti. Izloženi se, dakle, nauk može složiti s bilo kojim istinski demokratskim poretkom.[36]

## Javna je vlast radi općega dobra

53. Budući da su pojedinci i posredna tijela dužni da svi pridonose općem dobru, slijedi prvenstveno to da svoje koristi podese s potrebama drugih, a svoja dobra i usluge okrenu onamo kamo ih poštujući zahtjeve pravde, način i granice naređivanja, odredi državna vlast. Nosioci državne vlasti treba da donose takove naredbe koje su ne samo formalno besprijekorne nego smjeraju upravo k dobru države ili su u stanju onamo dovesti.

54. Ali kako je sav smisao državnog vodstva u sveopćem dobru, jasno otud izvodimo da vodstvo ide za rečenim dobrom tako da i poštuje njegovu narav i uskladi svoje propise s postojećim stanjem.[37]

---

[33] Usp. Nav. mj. str. 278; isti, *Immortale Dei,* Acta Leonis XIII, V, 1885., str. 130.
[34] Dj 5, 29.
[35] Summa Theol., Ia-IIae, q 93, a. 3 ad 2um; PIO XII., *Radio-poruka, Badnjak 1944, AAS* XXXVII, 1945, str. 5-23.
[36] Usp. LAV XIII., *Diuturnum illud,* Acta Leonis XIII, II, 18801881, str. 271-272; PIO XII., *Radio-poruka,* Badnjak 1944., *ASS* XXXVII, 1945, str. 5-23
[37] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1942., *AAS* XXXV, 1943, str. 13; LAV XIII., *Immortale Dei,* Acta Leonis XIII, V, 1885., str. 120.

## Temeljni vidovi općeg dobra

55. Bez sumnje, valja držati da je u općem dobru sadržano ono što pripada svakom narodu napose,[38] to međutim ne obuhvaća općega dobra dokraja. Naime, budući da se opće dobro potpuno poklapa s ljudskom naravi, čitavo i cjelovito može opstojati samo ako se, uvaživši njegovu pravu narav i ostvarenja, uvijek vodi računa o ljudskoj osobi.[39]

56. Zatim, tomu je nužno da na tom dobru, u skladu s njegovom naravi uzmu dijela svi članovi države, makar i na različit način, već prema svojim zadacima, zaslugama, i položaju. Stoga, neka svi državni vođe nastoje da, ne povlastivši nikojega građanina i nikoji građanski stalež, promiču takvo dobro na sveopću korist, kako to tvrdi naš prethodnik besmrtne uspomene Lav XIII. ovim riječima: *»Ne smije se ni za što učiniti da javna vlast služi koristi jednoga ili nekolicine, budući da je ustanovljena na opću korist svih«.*[40] Ipak razlozi pravde i pravičnosti gdjekad mogu iziskivati da državni vođe posvete više pažnje nižim slojevima građana, jer ovi mogu sami teže izboriti svoja prava i zahtijevati svoje opravdane interese.[41]

57. No, smatramo da treba ovdje upozoriti naše sinove da se opće dobro odnosi na čitava čovjeka, to jest na potrebe njegova tijela i njegova duha. Dosljedno tomu, ima državna uprava gledati da to dobro postigne prikladno i postepeno: a to znači tako da, poštujući pravi red vrednota, zajedno s materijalnim dobrima namre građanima i duhovna.[42]

58. Ta načela, vjerujemo, jasno zaokružuje tvrdnja iz naše enciklike *Mater et Magistra,* u kojoj iznijesmo da se sveopće dobro *»sastoji u skupu svih onih uvjeta društvenoga života koji ljudima omogućuju punije i nesmetanije usavršavanje njihove osobnosti«.*[43]

59. No ljudi, budući da su sastavljeni od tijela i besmrtne duše, za ovoga smrtnoga života ne mogu zasititi svojih potreba niti doseći savršenu sreću. Radi toga se opće dobro ima ostvarivati na takav način koji ne samo da neće priječiti ljudima vječni spas nego će mu još i služiti.[44]

## Zadaci javne vlasti: prava i dužnosti osobe

60. Međutim, kako se u ovo naše doba smatra da je opće dobro poglavito u poštivanju

[38] Usp PIO XII., *Summi Pontificatus,* AAS XXXI, 1939, str. 412-453.
[39] Usp. Pio XI., *Mit brennender Sorge,* AAS XXIX, 1937, str. 159; *Divini Redemptoris, AAS* XXIX, 1937, str. 65-106.
[40] *Immortale Dei*, Acta Leonis XIII, *V*, 1885, str. 121.
[41] Usp. LAV XIII., *Rerum Novarum,* Acta Leonis XIII, XI, 1891, str. 133-134.
[42] Usp PIO XII., *Summi Pontificatus,* AAS XXXI, 1939, str. 433.
[43] Usp. AAS LIII., 1961, str. 417.
[44] Usp. PIO XI., *Quadragesimo Anno,* AAS XXIII, 1939, str. 215.

prava i dužnosti ljudske osobe, to je potrebno da vršenje državne uprave ide navlastito za tim da se, s jedne strane, prava priznaju, poštuju, međusobno usklađuju, štite, promiču a, s druge strane, da svatko može lakše vršiti svoje dužnosti. *»Bitna je, naime, zadaća svake javne vlasti da zaštićuje kao nedjeljivo područje prava ljudske osobe i da učini te ljudima bude lagano vršiti svoje dužnosti«.*[45]

61. Zato, ako ima koja vlast koja ne priznaje ili gazi čovjekova prava, ne samo da odstupa od svoje dužnosti nego ni njezine naredbe nemaju nikakve pravne obveze.[46]

**Uskladiti i zaštititi prava i dužnosti osobe**

62. Osim toga, onima koji upravljaju državom osnovna je dužnost ona prava što ljude međusobno združuju u zajednicu tako prikladno i primjerno složiti i udesiti da građani ne bi, prvo, težeći za svojim pravima prikraćivali druge u njihovima; zatim, da ne bi tko, čuvajući svoja prava, sprečavao druge u vršenju njihovih dužnosti; i najzad, da se svačija prava i učinkovito uščuvaju sasvim netaknuta, i da se, budu li neka povrijeđena, uspostave u cjelovitosti.[47]

**Dužnosti promicati prava osobe**

63. Nadalje, glavari države moraju doista poraditi na tom da se uspostavi takvo stanje u kojem će pojedini građani moći, i lako moći, štititi svoja prava i vršiti svoje dužnosti; iskustvo nas, naprotiv, uči da će - ne porade li vlasti shodno na gospodarstvu, politici, kulturi - nejednakosti, osobito u ove naše dane, sve dalje i dalje prodirati među građane te će biti da će čovjekova prava i dužnosti ostati bez ikakva učinka.

64. Zato je nužno da državna uprava usredotoči svoje nastojanje i brigu u to da građani uznapreduju na gospodarskom i društvenom polju te da se, prema razvijenosti mreže proizvodnih sredstava, proširе poglavitije službe, npr. briga za putove, prijevozna sredstva, prometne veze, zdrava pitka voda, stanovi, zdravstvena služba, pogodni uvjeti za vjerski život i duševni odmor. Državni se prvaci imaju potruditi također oko toga da se za građane pobrinu novčanom potporom te im ne bi, nadođe li kada nesreća ili nastupe teže prilike u vezi s preuzetom dužnošću u obitelji, ponestale potrebne stvari za dostojan život. Ništa se manje nemaju upinjati oni koji su državi na čelu pa učiniti da se radnicima, sposobnima za rad,

[45] Usp. PIO XII., *Radio-poruka,* Duhovi 1. VI. 1941.; *AAS* XXXIII, 1941, str. 200.
[46] Usp. PIO XI., *Mit brennender Sorge, AAS* XXIX, 1937, str. 159; *Divini Redemptoris, ASS* XXIX, 1937, str. 79; PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1942., *AAS* XXXV, 1943, str. 9-24.
[47] Usp. PIO XI., *Divini Redemptoris,* AAS XXIX, 1937, str. 8I; PIO XII, *Radio poruka,* Badnjak 1942., *AAS* XXXV, 1943, str. 9-24.

omogući zaposlenje koje odgovara njihovim silama; da se svakom odmjeri plaća po zakonima pravde i pravičnosti; neka se radnici u proizvodnim poduzećima osjete odgovornima za uloženi rad; neka im bude moguće lako osnivati posredna tijela po kojima će zajednički život građana postati i plodniji i učinkovitiji; konačno, neka svi uzmognu, prikladno i postupno, uzeti dijela u kulturnim dobrima.

**Ravnoteža u dvojakim zahvatima državnih vlasti**

65. Ali sveopća korist zacijelo zahtijeva i to da državna uprava usklađujući, zaštićujući, i promičući prava građana služi potpuno uravnoteživanju tj. da ne bi, pogodujući pravima stanovitih ljudi ili skupina, njima u državi nicale naročite pogodnosti; da državna uprava ne bi besmisleno, dok je tu radi zaštite građanskih prava, bila zaprekom da građani ovih prava u punini ne iskoriste. *Ali uvijek stoji da zauzimanje državnih vlasti za gospodarstvo, kako god bilo svestrano i zadiralo duboko u društveni život, treba biti takvo da slobodu privatne inicijative ne samo ne steže nego i pospješuje, ali tako da osnovna prava svake ljudske osobe ostanu netaknuta«.*[48]

66. K ovom treba da idu i raznovrsna nastojanja što ih državno vodstvo poduzme za to da bi građani mogli lakše izboriti svoja prava i ispuniti svoje dužnosti na kojem mu drago području društvenog života.

**Ustrojstvo i djelovanje državne vlasti**

67. Uostalom, ne da se jedanput zauvijek odrediti koji je državni poredak prikladniji ili koji je način podesniji državnoj upravi u izvršavanju njezinih zakonodavnih, upravnih i sudskih dužnosti.

68. Uistinu, pri određivanju kojim će se načinom vlasti država ravnati ili na koji će način izvršavati svoje zadatke, ne možemo a da kao odlučujuće ne uvažimo postojeće stanje i prilike u pojedinoga naroda, a to se, dakako, mijenja prema mjestu i vremenu. Smatramo da ljudskoj naravi odgovara dadne li se zajednici građana takav oblik da ga tvori onaj trostruki red oblasti koji shodno odgovara trima poglavitim zadacima javne vlasti. U takvoj su državi pravno određeni ne samo zadaci vlasti nego i uzajamni odnosi između građana i javnih službenika, a to stvarno građanima donosi izvjesnu pomoć u zaštiti njihovih prava i u vršenju njihovih dužnosti.

69. A da bi takav pravno politički poredak u državi donio svoje koristi, stvar zahtijeva da

---

[48] IVAN XXIII., *Mater et Magistra,* AAS LIII, 1961, str. 415.

vlast postupa i nadošle teškoće rješava na podesan način i podesnim sredstvima u skladu s vlastitim zadacima i postojećim stanjem u državi. Isto, nadalje, traži da - kako se prilike neprestano mijenjaju - državni zakonodavci ne smiju nikada u postupcima zanemariti ni načelo ćudoređa, ni ustav države, ni potrebe općega dobra. Nadalje, kao što državna uprava, nakon što je dobro upoznala zakone i pomno odvagnula okolnosti, ima sve riješiti po pravu tako i suci, vođeni ljudskim poštenjem, a nikako uplivom stranaka, imaju svakomu dati njegovo pravo. A red stvari traži da i pojedini građani i posredna tijela dobiju potrebnu zakonsku zaštitu u utvrđivanju svojih prava i izvršavanju dužnosti, i to bilo da građani imaju posla između sebe ili u svojim odnosima s javnim službenicima.[49]

**Pravni poredak i savjest**

70. Ne može biti sumnje da pravno uređenje države, usklađeno s ćudorednim načelima, a jednako tako i sa stanjem razvoja države, najviše vodi k sveopćoj koristi.

71. Ali ipak, društveni je život u ovo naše doba tako raznovrstan, tako mnogolik, tako dinamičan da pravne uredbe, pa bile ne znam kako mudro i uviđavno složene, često izgledaju neprimjerene potrebama.

72. Ovamo ide i to što gdjekad opažamo da su odnosi koji postoje, prvo, između građana i građana, zatim između građana i posrednih tijela prema vlastima i, na kraju, između vlasti i vlasti unutar iste države, tako nestalni i puni opasnosti da ih ne možemo obuhvatiti u određene pravne granice. Žele li državni vođe uščuvati od povreda pravno uređenje države, bilo zbog njega samoga, bilo zbog njegovih načela, žele li udovoljiti osnovnim zahtjevima društvenog života, žele li prilagoditi potrebama suvremenoga života same zakone i rješavati nova pitanja, u tim slučajevima sama stvar zahtijeva da državne vođe pravo spoznaju koje su naravi njihovi zadaci i koje su im granice pa da u duhu budu tako pravični i pošteni, takve oštrine uma, tako postojane volje da uvide ne samo ono što treba bez oklijevanja izvesti nego da to pravovremeno i valjano izvrše.[50]

**Sudjelovanje građana u javnom životu**

73. Zacijelo je vlastito čovjekovu dostojanstvu da se smije posvetiti upravljanju državom, iako u tome može sudjelovati samo na način koji odgovara stanju države kojoj pripada.

74. Inače, čovjeku se time što mu je dano pristupiti upravljanju državom, pružaju nove i

[49] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1942., *AAS* XXXV, 1943, str. 21.
[50] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1944., *AAS* XXXVII, 1945, str. 15-16.

prostrane mogućnosti da bude koristan. Budući da u tom slučaju državni predstojnici počesto dolaze s građanima u dodir i razgovor, mogu lakše odznati ono što je za opće dobro. K tomu, budući da se državni rukovodioci povremeno smjenjuju, neće njihova vlast zastarjeti; ona će se, naprotiv, usporedno s napretkom ljudskog društva, na neki način pomlađivati.[51]

## Znakovi vremena

75. Iz izloženoga jasno izlazi da se u ovo naše doba pri pravnom uređivanju države zahtijeva ponajprije da se sažetim i jasnim izrazima sastavi popis osnovnih čovjekovih prava pa da se onda uvrsti u cjelokupno državno zakonodavstvo.

76. Nadalje se traži da se pravnim jezikom izradi ustav za svaku pojedinu državu. Ustav će, naime, odrediti kako da se uredi državna uprava, kakvim se odnosom ima ova iznutra vezivati, koje nadležnosti na koga spadaju i kojim su načinom državnici dužni postupati.

77. Napokon se zahtijeva da u obliku prava i dužnosti budu opisani odnosi koji obuhvaćaju građane i državne rukovodioce, da se jasno odredi kako je njihova prva dužnost priznavati, poštovati, štititi i promicati prava i dužnosti građana.

78. Ipak se ne da opravdati mišljenje onih koji tvrde da je volja pojedinaca ili volja nekih skupova prvi i jedini izvor prava i dužnosti građana, obvezatnosti državnog ustava i vladalačke moći državnih prvaka.[52]

79. Međutim, ove spomenute težnje ljudi očevidno dokazuju i to da čovjek u ovo naše vrijeme biva sve više i više svjestan svoga dostojanstva, pa je zato potaknut da, s jedne strane, uzme dijela u upravi državom, a s druge strane, traži da javno državno uređenje čuva njegova neotuđiva i nepovrediva prava. Nije ni to dosta, jer ljudi danas traže povrh toga da se državna poglavarstva biraju u skladu s državnim ustavom i da izvršavaju svoje zadatke unutar svojih granica.

[51] Usp. PIO XII., *Radio poruka,* Badnjak 1942., AAS XXXV, 1943, str. 12.
[52] Usp. LAV XIII., *Annum ingressi,* Acta Leonis XIII, XXII, 19021903, str. 52-80.

## TREĆI DIO

## ODNOSI MEĐU DRŽAVAMA

### Nosioci prava i dužnosti

80. Što su o državnim zajednicama naši prethodnici u više navrata naučavali, to isto hoćemo sada potvrditi Našom vlašću: to, naime, da se među narodima javljaju uzajamna prava i dužnosti; i zbog toga da treba njihove odnose uskladiti s istinom, pravdom, zdušnom solidarnosti i slobodom. Isti naime naravni zakon koji ravna načinom života pojedinih građana treba da ravna i uzajamnim međudržavnim odnosima.

81. Ta je misao lako shvatljiva svakomu uzme li u obzir da državni vođe djeluju u ime svoje zajednice i brinu se za njezinu dobrobit, ni na koji način ne mogu izgubiti svoje naravno dostojanstvo, pa im stoga ni pod koju cijenu nije slobodno napustiti naravni zakon koji ih veže, to jest ćudoredni zakon.

82. Uostalom, ne može se uopće ni zamisliti da ljude, zato što su na čelu državne uprave, nužda tjera da skinu sa sebe čovještvo. Naprotiv, oni su i dosegli stupanj tako znatna dostojanstva upravo zato što su, s obzirom na vrsne darove i ures duha, bili smatrani najodličnijim pripadnicima državne zajednice.

83. Dapače, iz samoga moralnog reda slijedi da je državnoj zajednici vlast neophodna za njezino ravnanje kao i to da se vlast ne može okrenuti protiv samoga moralnog reda a da umah lišena svog osnova, ne prestane postojati. Ta sam Bog ovako opominje: *»Čujte, dakle, kraljevi, i urazumite se! Poučite se, vladari zemalja dalekih! Poslušajte, vi koji upravljate mnoštvima i koji se hvastate silom svojih naroda! Gospod je onaj koji vam je moć podario, i vladavina je od Svevišnjeg, koji će ispitivati djela vaša i vaše nakane istražiti«*.[53]

84. Najzad, valja imati na umu da se vlast, s obzirom na uređivanje uzajamnih odnosa među državama, mora tako vršiti da promiče sveopće dobro, jer je prvenstveno radi toga i postavljena.

85. A među ponajvažnija načela općega dobra valja uvrstiti ovo: da se priznaje moralni red i da se nepovredivo obdržavaju njegovi zahtjevi. »*Red se među državnim zajednicama ima dići na neoborivu i neizmjenjivu hrid moralnoga zakona što ga sam Stvoritelj očitova preko naravnoga zakona i što ga On neizbrisivim pismenima usiječe u srce ljudi... Poput sjajna*

*svjetionika treba da on zrakama svojih načela ravna tijekom djelovanja ljudi i država, kojima je slijediti njegova upozoravajuća, spasonosna i blagotvorna ukazivanja, ne žele li propustiti buri i brodolomu svako nastojanje i napor oko uspostave novoga poretka«.*[54]

**U istini**

86. Zato na početku valja ustvrditi da se uzajamne međudržavne veze imaju ravnati istinom. Istina pak traži da se u ovom isključi svaki trag rasizma. Stoga neka se svetim i čvrstim smatra da su sve državne zajednice po naravnom dostojanstvu jedna drugoj ravne. Svaku pojedinu ide, dakle, pravo da postoji, da napreduje, da za to posjeduje potrebna sredstva i, napokon, da sama odgovornost za postizavanje i dosizanje toga uzima navlastito na sebe. Jednako zakonito može tražiti da uživa dobar glas i da joj se iskazuje dužna počast.

87. Iskustvo nas je naučilo da se ljudi međusobno vrlo često razlikuju, i to znatno: znanjem, vrlinom, darovitošću i bogatstvom u izvanjskim dobrima. Otud ipak ne nastaje nikad opravdan razlog da oni koji stoje ispred drugih, druge bilo kako sebi podređuju. Naprotiv, veže ih teža dužnost, koja se proteže na sve pojedine, da pomažu druge da se zajedničkom pomoći usavršavaju.

88. Slično se može dogoditi i među državama: da jedna stoji pred drugom u znanstvenom napretku, kulturi i gospodarskom razvoju. Ali daleko od toga da bi im s tog odličja bilo slobodno nepravedno gospodariti nad drugima; dok, međutim, one moraju više pridonositi općem usponu naroda.

89. I zbilja, ljudi po naravi ne mogu da budu jedni nad drugima, jer ih sve odlikuje jednako naravno dostojanstvo. Iz toga slijedi da se ni državne zajednice, gledamo li na dostojanstvo koje imaju od prirode, između sebe ništa ne razlikuju. Pojedine, naime, države nalik su tijelu kojemu su ljudi udovi. Uostalom, kako iz iskustva spoznasmo, narodi su redovito najosjetljiviji, i, razumije se, ne bez razloga, na sve ono što se na bilo koji način odnosi na dostojanstvo njihova imena.

90. Istina još zahtijeva da se svijetla načela pravičnosti obdržavaju dokraja u svim onim pothvatima što se nakon novijih tehničkih otkrića ostvaruju i s pomoću kojih se gaji i rasprostranjuje uzajamno upoznavanje naroda. A to ni najmanje ne priječi da sami narodi posebno ne istaknu svojih odlika. Valja međutim naskroz odbaciti onaj način obavještavanja gdje se, kršeći zahtjeve istine i pravde, vrijeđa dobar glas nekog naroda.[55]

---

[53] Mudr 6, 2-4.
[54] Usp. PIO XII., *Radio-poruka,* Badnjak 1941., AAS XXXIV, 1942, str. 16.
[55] Usp. PIO XII., *Radio-poruka,* Badnjak 1940., AAS XXXIII, 1941, str. 5-14.

**Po pravdi**

91. Osim toga se uzajamni odnosi država imaju uskladiti s pravednosti, a to iziskuje da se i priznaju uzajamna prava i ispunjavaju uzajamne dužnosti.

92. Budući pak da države imaju pravo i živjeti, i napredovati, i stjecati količinu sredstava potrebnih za svoj uspon te imati kod toga glavnu ulogu, štititi dobar glas i dužnu čast iz toga proizlazi da su one jednako vezane dužnošću da djelotvorno štite pojedina ovakva prava i da se klone svega onoga što bi im moglo nanijeti štetu. I kao što u svojim privatnim poslovima ljudi ne smiju ići za svojom korišću pod cijenu tuđe štete, tako ne mogu ni države - neće li počiniti nedjelo - posezati za takvim jačanjem svoga stanja koje bi drugim narodima nanosilo nepravdu ili ih zločinački tlačilo. Ovamo, držimo, pristaje ona Augustinova: *»Ako se makne pravda, pa što su kraljevstva nego velika razbojstva?«*.[56]

93. Dakako, može se desiti, a doista se i dešava, da se sukobljavaju probici i koristi što ih države nastoje tražiti. Ipak se otud nastale razmirice ne smiju rješavati oružanom silom, prijevarom ili lukavstvom, već, kako se pristoji ljudima, odmjeravanjem obostranih razloga i stavova, sve po istini zrelo odvagnuvši i uskladivši pravično suprotna mišljenja.

**Postupak prema narodnim manjinama**

94. Ovamo na poseban način spada i ono gibanje u javnom životu što je tamo od XIX. stoljeća pomalo svugdje po svijetu učestalo i poraslo, po kojemu ljudi iste narodnosti hoće da budu samostalni i da se skupe u jednu državu. Kako se pak to s mnogo razloga uvijek ne može ostvariti, događa se da se narodne manjine često nađu unutar državnih granica drugog naroda, a iz toga nastaju mučna pitanja.

95. U istoj stvari valja otvoreno izjaviti da se teško protivi dužnostima pravde sve što se poduzima protiv tih manjina da bi se sapela njihova životna snaga i rast, a daleko više ako takvi pogani postupci smjeraju na sam zator manjine.

96. Naprotiv, zahtjevima pravde osobito odgovara da državna uprava uspješno nastoji oko unapređenja ljudskih uvjeta u pripadnika manjinskog naroda, poimence što se tiče njihova jezika, kulture, pradjedovskih običaja i gospodarskih nastojanja i pothvata.[57]

97. Primijetit ćemo da su ove narodne manjine, bilo sa stvarnoga stanja koje su prisiljene s gorčinom podnositi, bilo s događaja prošlosti, nerijetko sklone preko mjere iznositi svoje

---

[56] *De civitate Dei,* knj. IV., gl. 4; PL 41, 115; usp. PIO XII., *Radio po ruka,* Badnjak 1939., *AAS* XXXII, 1940, str. 5-13.

narodne značajke, i to tako da zapostavljaju čak ona dobra koja su svojstvena svima ljudima, kao da bi dobro čovječanske obitelji imalo biti u službi dobra njihova naroda. No, u skladu je s razumom da ti građani priznadu također pogodnosti koje su za njih nastale iz tih posebnih prilika, to jest da svakodnevni saobraćaj s građanima druge kulture ne malo doprinosi usavršavanju vlastite naravi i duha, jer ovako mogu pomalo obraćati u svoje sokove i krv odlike drugog naroda. To će se dogoditi jedino ako narodne manjine uznastoje stupiti u neku zajednicu s okolnim narodima, usvojiti njihove običaje i uredbe, a ne, ako budu sijale razdore što uzrokuju nebrojene štete i priječe državni razvitak.

**Djelatna solidarnost**

98. Budući da se međudržavni odnosi imaju urediti prema zahtjevu istine i pravde, to moraju da rastu iz djelatne sprege snaga i misli. A to je ostvarivo mnogovrsnom i svestranom suradnjom što se u naše doba - ne bez korisnih plodova - i zbiva na gospodarskom, društvenom, političkom, kulturnom, zdravstvenom i sportskom polju. S tim u vezi valja nam imati pred očima da po svojoj naravi javna vlast nije postavljena zato da steže ljude isključivo u granice njihove države, već da, u prvom redu, zaštićuje općenarodno dobro, koje se jamačno ne da dijeliti od dobra sveljudske obitelji.

99. Tako biva da državne zajednice, idući za svojim probicima, ne samo da ne smiju škoditi drugima nego naprotiv moraju udružiti svoje planove i snage i ondje gdje nastojanja pojedine države nisu u stanju doseći željenih uspjeha. Pritom treba veoma paziti da ne bi ono što nekoj državi koristi drugoj donosilo prije štetu nego korist.

100. Sveopće dobro traži još da se u svakoj pojedinoj državi pospješuje svestran saobraćaj između građana i posrednih tijela. Budući naime da u mnogim dijelovima svijeta ima narodnih skupina koje se više ili manje između sebe razlikuju, treba se pobrinuti da se pripadnicima jedne rase ne priječi dodir s pripadnicima druge. To bi bilo u očitu raskoraku s prilikama našega vremena, gdje su gotovo uklonjene udaljenosti koje dijele narod od naroda. Nećemo mimoići ni to da pripadnici kojega god naroda osim posebnih svojih vlastitosti, kojima se od ostalih ljudi razlikuju, imaju s onima nešto zajedničko, i to vrlo značajno, što im omogućuje sve više i više napredovati i usavršavati se, posebno u onomu što spada na duhovne vrednote. Njihovo je, dakle, pravo i dužnost živjeti u međusobnom zajedništvu.

---

[57] Usp. PIO XII., *Radio-poruka,* Badnjak 1941.*;* AAS XXXIV, 1942, str. 10-21.

**Ravnoteža između stanovništva, zemlje i kapitala**

101. Svakomu je očevidno da ponegdje na svijetu ima nerazmjera između obradivih površina tla i broja stanovništva, a ponegdje između prirodnog bogatstva i raspoloživih sredstava za proizvodnju. To zahtijeva suradnju među narodima, za kojom će uslijediti veća razmjena dobara, kapitala i samog ljudstva.[58]

102. U ovakvim je pitanjima, smatramo, vrlo zgodno da, koliko je moguće, kapital traži rad, a ne rad kapital. Tad se, naime, mnogim građanima nađe prigoda da unaprijede svoje gospodarstvo a da ih ništa ne sili napustiti rodni kraj i s velikim bolom u duši odseliti drugamo, u novoj se sredini snaći te stupiti u nove odnose s drugim ljudima.

**Pitanje političkih izbjeglica**

103. Budući da Mi - Bog nas na to potiče - očinskim srcem ljubimo sve ljude, s gorkom tugom u duši pomišljamo na neprilike onih koji su s političkih razloga iz zavičaja otjerani, jer mnoštvo ovih izbjeglica, u naše dane doista nepregledno, vazda prate mnoge nevjerojatne muke.

104. To pokazuje kako poglavari nekih država pretjerano stežu granice prave slobode unutar kojih bi pojedini građani mogli živjeti životom dostojnim čovjeka, štoviše, u ovakvim državama kadšto se čak i samo pravo na slobodu dovodi u pitanje ili se naprosto ukida. Kad se to dogodi, pravi se društveni poredak potpuno izvrće; javna naime vlast po svojoj naravi smjera k zaštiti dobra zajednice, a temeljno je u njemu priznati poštene granice slobode i čuvati netaknuta njezina prava.

105. Stoga, neće biti ovdje bespredmetno podsjetiti ljude da izbjeglice resi dostojanstvo osobe i da im valja priznati osobna prava. Izbjeglice tih prava nisu mogli izgubiti zato što su ostali bez državljanstva svoje zemlje.

106. No, među prava ljudske osobe valja ubrojiti i to da svatko smije otići u onu državu gdje se nada da će moći prikladnije zbrinuti sebe i svoje. Zato je dužnost državnih vlasti primiti iseljenike, i koliko to dopušta nepatvoreno dobro njihove zajednice, ići na ruku onima koji bi se možda htjeli uključiti u novu zajednicu.

107. Zbog toga, kad nam se već pruža zgoda, javno odobravamo i pohvaljujemo sve one pothvate koji, nadahnuti načelima bratske povezanosti ili kršćanske ljubavi, idu za tim da ublaže nevolje onih koji su naumili da iz svoga kraja sele u drugi.

108. I ne možemo a da ne iznesemo na pohvalu pred sve ljude dobre volje one

[58] Usp. IVAN XXIII., *Mater et Magistra,* AAS LIII, 1961, str. 439.

međunarodne odbore koji ulažu sav svoj mar u tu prevažnu stvar.

**Razoružanje**

109. S druge pak strane vidimo, ne bez osjećaja velike boli, da su i u onim zemljama u kojima je gospodarstvo najviše uznapredovalo napravljena, i još se prave, strahovita ratna oružja u koja je uložen najveći dio duhovnih i materijalnih dobara. Zbog toga, dok građani tih država moraju snositi ne baš lagane terete, druge države ostaju bez pomoći za društveno-gospodarski napredak.

110. Ovakvo se naoružanje obično opravdava time što se, vele, mir ne da u postojećim okolnostima osigurati, ako se ne osloni na ravnotežu u naoružanju. Zato, ako negdje poraste vojna moć, smjesta i drugdje takmački jačaju nastojanja za povećanjem naoružanja. I ako je neka država snabdjevena atomskim oružjem, to je drugima povod da i one nastoje pribaviti oružje jednake razorne moći.

111. Ljudi su otud u neprekidnu strahu, kao da se nad njima nadvija oluja koja se svaki čas može razbjesnjeti jezivom silovitošću. I ne bez razloga kad je oružje zaista tu. I ako se jedva da vjerovati da ima ljudi koji bi se usudili uzeti na sebe pokolje i užasna razaranja što će s ratom nastati, ne možemo poreći da nenadan i neizvjestan događaj može izazvati požar. A osim toga, svejedno imamo se zašto i bojati da bi sami atomski pokusi u ratne svrhe, ne obustave li se, mogli dovesti u ozbiljnu opasnost razne oblike života na zemlji.

112. Zato pravda, zdrav razum i svijest ljudskog dostojanstva uporno traže da se prestane s trkom u povećanju naoružanja; da se ratna sredstva što ih posjeduju razne države obostrano i istovremeno smanjuju; da se atomsko oružje zabrani; da se, napokon, svi nagode o odgovarajućem razoružanju, koristeći uzajamno i uspješno jamstvo. *Svim silama treba zabraniti* učio je naš prethodnik blažene uspomene Pio XII. *»da se nesreća svjetskog rata sa svojim gospodarskim i društvenim ruševinama, sa svojim zastranjenjima i ćudorednim pomutnjama po treći put surva na čovječanstvo«.*[59]

113. Mora ipak biti svima jasno da se ne može ni obustaviti naoružavanje niti smanjiti oružana moć, niti - što je glavno - oružje potpuno ukloniti ako ne bude li to razoružanje potpuno i posvemašnje, i ako ne dopre do same duše, to jest ako ne porade svi složno i iskreno da se iz čovjeka izbaci strahovanje i tjeskobno iščekivanje rata. A to iziskuje da se umjesto vrhovnog načela na kojem danas počiva mir postavi sasvim drugo, koje bi odredio da

[59] Usp. Radio poruka, Badnjak 1941., AAS XXXIV, 1942, str. 17; Benedikt XV., Poziv vođama zaraćenih naroda, od 1. VIII. 1917. AAS IX, 1917,str. 418

čvrstina pravog mira među narodima nije u jednakoj oružanoj snazi, već jedino u uzajamnu povjerenju. Vjerujemo da je to ostvarivo kad se radi o nečemu što nalažu ne samo načela zdrava razuma nego je i nadasve poželjno i obilato dobrima.

114. Radi se, ponajprije, o stvari koju nalaže razum. I zbilja, kako svi vide, ili bi barem morali vidjeti, međudržavni se odnosi imaju - ne drugačije nego odnosi među pojedincima - urediti prema zdravom razumu, to jest prema istini, pravdi i djelatnoj solidarnosti, a ne oružanom silom.

115. Drugo, kažemo da je to silno poželjno. Jer tko je taj da ne žudi gorućom željom da se ratne opasnosti odvrate, a mir da se uščuva nepovrijeđen i da se iz dana u dan utvrđuje čvršćom zaštitom?

116. Treće, to je uzrok obilatih dobara, jer pogodnosti mira padaju u dio uopće svakomu: pojedincima, obiteljima, narodima i, napokon, sveljudskoj obitelji naroda. Zato nam još zvoni i titra u ušima opominjalačka riječ našega prethodnika Pia XII.: »*Mirom ne gubimo ništa. Ratom možemo sve izgubiti«*. [60]

117. Kada je tomu tako, Mi - koji na zemlji zastupamo Spasitelja svijeta i začetnika mira, Krista Isusa - tumačeći vruće želje sveljudske obitelji i pokrenuti očinskom ljubavi prema svima, smatramo da je na Nama dužnost moliti i zaklinjati ljude, u prvom redu državnike, da ne štede nikakvih nastojanja i nikakvih napora dok se tijek čovjekovih zbivanja ne složi s ljudskim razumom i dostojanstvom.

118. Neka se na vijećima muževa koji se odlikuju razborom i ugledom temeljito pretrese kako bi se po cijelom svijetu najbolje uredili uzajamni odnosi država do čovječanskije ravnoteže; ravnoteže, velimo, koja počiva na uzajamnu povjerenju, iskrenim sporazumima, na strogu obdržavanju obveza. Neka se to pitanje ispita svestrano, da izbije osnova na kojoj će poteći prijateljski, postojani i prekorisni sporazumi.

119. A što se Nas tiče, nećemo prestati upravljati Bogu smjerne molbe da svojom višnjom pomoći pospješi i oplodi ove napore.

### U slobodi

120. Nadolazi još i to da se međudržavni odnosi imaju urediti prema zahtjevima slobode. Smisao je ovoj tvrdnji: nijednoj državi nije dopušteno učiniti išta što bi nepravedno sputavalo druge ili se bezrazložno upletalo u njihove poslove. Naprotiv, sve imaju jedna drugu pomagati da sve više i više postanu svjesne svojih dužnosti, da se okušaju u novom i

---

[60] Usp. Radio poruka od 24. VIII. 1939., AAS XXXI, 1939, str. 334.

korisnom, da u svim djelatnostima samostalno napreduju.

## Uspon država u razvoju

121. Budući da su svi ljudi međusobno združeni općim zajedništvom i podrijetla, i kršćanskog otkupljenja, i posljednje svrhe te su pozvani da stvore jednu kršćansku obitelj, u enciklici smo *Mater et Magistra* potakli razvijenije države da mnogostrano pripomognu državama kojih je gospodarski razvoj u tijeku.[61]

122. A sada priznajemo, ne bez velike utjehe Naše, da su upozorenja naišla na širok odjek, pa se uzdamo da će ubuduće nailaziti na još širi; da potrebitije države što skorije tako uznapreduju u gospodarstvu te građani uzmognu živjeti životom dostojnim čovjeka.

123. No, valja opet i opet stavljati pred oči da narodima treba tako pomagati da ovi mogu sačuvati netaknutu svoju slobodu i da u tom gospodarsko-društvenom napretku shvate da upravo oni imaju glavnu ulogu, odnosno da osnovni teret u ostvarivanju napretka pada na njih.

124. O tome je naš prethodnik blažene uspomene Pio XII. mudro učio da *»na području novoga poretka, zasnovana na ćudorednim načelima, nema mjesta povredi slobode integriteta i sigurnosti drugih država, ma kakvo bilo njihovo teritorijalno prostranstvo ili njihova obrambena sposobnost. Ako je neizbježno da velike države, sa svojih većih mogućnosti i sa svoje snage, zacrtavaju put k stvaranju ekonomskih grupacija između njih i manjih, slabijih zemalja - ipak je, kao i pravo svakoga unutar općeg interesa, neosporivo pravo ovih potonjih da se poštuje njihova sloboda na* politi*čkom polju; da se uspješno štiti ona neutralnost u međudržavnim sporovima koja im pripada prema naravnom pravu i pravu naroda; da se zaštićuje njihov* gospodarski *razvoj, jer će jedino tako moći da postignu prikladno opće dobro, materijalno i duhovno blagostanje vlastitog naroda«.*[62]

125. Naprednije dakle države, dok na mnogo načina priskaču u pomoć potrebitijima, treba da do kraja poštuju posebne značajke svakog naroda i društvene uredbe baštinjene od predaka i jednako se tako klone svake pomisli gospodarenja. Bude li tako, »*koristit će ne malo za povezivanje svih država u jednu zajednicu, u kojoj će članice, svjesne svojih* prava *i dužnosti, jednakopravno nastojati oko blagostanja svih naroda«.*[63]

---

[61] AAS LIII, 1961, str. 440-441.
[62] Usp. *Radio poruka*, Badnjak 1941., AAS XXXIV, 1942, str. 16-17.
[63] IVAN XXIII., *Mater et Magistra,* AAS LIII, 1961, str. 443.

**Znakovi vremena**

126. U naša se vremena sve više i više proširilo uvjerenje da se prepirke, ako među narodima slučajno izniknu, imaju rješavati ne oružjem, nego nagodbama i sporazumima.

127. Doduše, ovo je uvjerenje, priznajemo, izazvano po najvećma užasnom razornom moći današnjih oružja i strahovanjem pred nesrećama i jezivim razaranjima što bi ih takva oružja izazvala. Zato je u ovo naše doba, koje se diči atomskom energijom, strano pomisli da bi rat bio ikako podesan dati naknadu za povrijeđena prava.

128. Ipak vidimo, nažalost često, narode gdje podliježu strahu kao vrhovnom zakonu, pa zato ulažu goleme novce u naoružanje. Tvrde da to ne čine - i nema zašto im ne bismo vjerovali - iz napadačke pobude, već da druge odvrate od napada.

129. Svejedno, valja se nadati da će narodi, uspostavivši međusobne odnose i pregovore, bolje upoznati naravne veze što ih kao ljude uzajamno združuju; da će bolje shvatiti kako medu glavne dužnosti svoje zajedničke naravi treba ubrojiti to da se odnosi pojedinaca i naroda ravnaju ljubavlju, a ne strahom. Prvenstveno je ljubav ona koja ljude privodi k iskrenoj i mnogovrsnoj materijalnoj i duhovnoj povezanosti, odakle mogu poteći tolika dobra.

## ČETVRTI DIO

## ODNOSI POJEDINACA I DRŽAVA SA SVJETSKOM ZAJEDNICOM

**Međuovisnost država**

130. Kako je najnoviji znanstveni i tehnički napredak snažno djelovao na ljudski život, potiče ljude, koliko god ih na svijetu ima, da sve više i više surađuju i međusobno se udružuju. Danas je, naime, silno porasla izmjena dobara, misli i osoblja. Zato su neobično učestali uzajamni odnosi građana, obitelji, posrednih tijela različitih država, a češći su i dodiri među državnicima. U isto vrijeme gospodarstvo jedne države iz dana u dan sve više uvjetuje gospodarstvo druge; gospodarsko se područje država postepeno do te mjere međusobno stapa da iz te udruženosti nastaje jedno svjetsko gospodarstvo; i dosljedno, društveni se napredak, red, sigurnost i mir koje mu drago zemlje nužno veže sa stanjem drugih zemalja.

131. Ako je tako, jasno je, pojedine se države ne mogu odvojene od ostalih sretno pobrinuti za svoje probitke niti uopće mogu napredovati kako treba. Blagostanje je, naime, i

uspon jedne države dijelom posljedica a dijelom uzrok-blagostanja i uspona svih ostalih.

**Nedostatak postojeće javne vlasti s obzirom na sveopće dobro**

132. Jedinstvo ljudske zajednice neće razoriti nikoje vrijeme, jer je tvore ljudi, ravnopravni dionici naravnog dostojanstva. Zato će uvijek nužda, koja niče iz same čovjekove naravi nagoniti na primjereno traženje općeg dobra, koje se, dakako, odnosi na sveukupnu ljudsku obitelj.

133. U prošlosti su, vjerovalo se, državni vođe mogli da se dostatno pobrinu za sveopće dobro. Oni su to provodili ili preko predstavnika svoje države, ili preko susreta i pregovora najodličnijih u državi, ili preko nagodaba i sporazuma, to jest koristili su putove i sredstva što ih je određivalo naravno pravo, pravo naroda ili međunarodno pravo.

134. U naše su pak dane međudržavni odnosi doživjeli znatne preobrazbe. S jedne strane, opće dobro svega čovječanstva nameće pitanja krajnje važna, teška i koja viču za rješenjem, a tiču se osobito zaštite svjetske sigurnosti i mira; a s druge strane, državnici pojedinih zemalja, budući da su međusobno jednakopravni, koliko god umnogostručavali susrete i nastojanja oko iznalaženja podesnijih pravnih pomagala, uza sve to ne uspijevaju koliko treba; i to ne zato što bi im nedostajala dobra volja i poduzetnost, nego što njihovu ugledu nedostaje odgovarajuća vlast.

135. Prema tomu, u današnjim društvenim prilikama pravno uređenje država i nadležnost kojom raspolaže javna vlast svih država svijeta imaju se smatrati nedoraslima za promicanje čovječanskog dobra.

**Opće dobro prema strukturi i djelovanju javne vlasti**

136. No, promotrimo li pažljivo istinsku bit općeg dobra te narav i djelovanje javne vlasti, ne možemo a da ne uvidimo kako između obojega postoji nužan odnos. Kao što moralni red traži javnu vlast za promicanje općeg dobra u državnoj zajednici, tako zahtijeva da ga ta ista vlast uzmogne uistinu i ostvarivati. Odatle, državne ustanove - unutar kojih se javna vlast kreće, djeluje i postizava svoju svrhu - treba da imaju takav oblik i djelotvornost da budu u stanju voditi k općem dobru putovima i načinima koji će pristalo odgovarati raznim prilikama vremena.

137. A budući da danas sveopće dobro postavlja pitanja koja se tiču svih naroda; i budući da ovakva pitanja može riješiti samo neka javna vlast kojoj bi i nadležnost, i oblik, i sredstva imala odgovarajući opseg, i kojoj bi djelovanje sezalo tako daleko kolika je kugla zemaljska -

to bi, slijedi, trebalo - na što sili sam moralni red - ustanoviti jedan sveobuhvatni javni autoritet.

**Svjetski autoritet ustanovljen sporazumom, a ne silom**

138. Dakako, taj svesvjetski autoritet, kojemu bi vlast važila po cijeloj zemlji i koji bi podesnim sredstvima vodio k sveopćem dobru, valja ustanoviti sporazum svih naroda, a ne nametnuti ga silom. I to zato što ovakav autoritet mora uspješno obavljati svoju zadaću pa ima prema svima da bude jednak, da bude posve nepristran, a upravljen k općem dobru svega čovječanstva. Kad bi, međutim, moćnije države silom nametale taj opći autoritet, trebali bismo se, očito, bojati da će služiti ili probitku nekolicine, ili stajati na strani jedne države i, dosljedno, valjanost bi i uspješnost njegova djelovanja došle u pitanje. Premda se države međusobno veoma razlikuju rastom izvanjskih dobara i oružanom snagom, ipak svim silama brane svoju ravnopravnost i odlike svog načina života. Zato se, i ne bez razloga, države s mukom podređuju vlasti koja im se silom nameće, pri stvaranju koje nisu sudjelovale ili je svojevoljno nisu prigrlile.

**Dobro i čovjekova prava**

139. Kao što ne možemo suditi o općem dobru pojedinih zemalja tako ne možemo ni o općem dobru svih naroda ne vodimo li računa o ljudskoj osobi. Zato će svjetski javni autoritet ići ponajvećma za tim da se čovjekova prava priznaju, da se dužno poštuju, netaknuta čuvaju i promiču. Ono može da to ostvari ili samo od sebe, kad se za to pruži prilika, ili kad stvori takve uvjete u cijelom svijetu u kojima će vođe pojedinih država moći lakše izvršavati svoje zadatke.

**Načelo supsidijarnosti**

140. K tomu, kao što u pojedinim državama treba da se odnosi državnih vlasti prema građanima, obiteljima i posrednim tijelima ravnaju i ureduju po načelu supsidijarnosti, tako je red da se na njemu zasnuju i odnosi svjetskog autoriteta prema javnim vlastima pojedinih zemalja. Vlastito je, naime, ovom autoritetu pretresati i rješavati pitanja koja se javljaju u vezi sa sveopćim dobrom, a tiču se gospodarskih, društvenih, političkih i kulturnih prilika; pitanja, velimo, koja su od najvećega značenja, najveće širine i neodgodive hitnosti, pa se imaju smatrati odviše teškima a da bi ih vođe pojedinih država sretno mogli riješiti.

141. Nije, dakako, na tom svjetskom nadleštvu ni da ograničava ni da sebi pridržava čine

koji spadaju na javnu vlast pojedinih zemalja. Mora, naprotiv, nastojati da se na čitavom svijetu uspostavi takvo stanje u kom će ne samo javna vlast pojedine zemlje nego i pojedinci i posredna tijela moći sigurnije obavljati svoje zadatke, ispunjavati svoje dužnosti i zaštićivati svoja prava.[64]

143. Očitim je dokazom zauzimanju ove Organizacije »Opća povelja o čovjekovim pravima«, usvojena na generalnoj skupštini Ujedinjenih Naroda dne 10. prosinca godine 1948. Uvod te Povelje ističe da svi narodi i države imaju nastojati navlastito oko istinskog priznavanja i stroga obdržavanja svih prava i oblika slobode izloženih u Povelji.

144. Nije nam, dakako, nepoznato da pojedine glave u Povelji nekima - čini se - nisu bile po volji, i to ne bez razloga. Uza sve to, naše je mišljenje da tu Povelju valja smatrati kao korak i prilaz k uspostavi pravno-političkog uređenja svjetske zajednice. U njoj se, naime, svim ljudima uopće svečano priznaje osobno dostojanstvo i potvrđuje pravo svakoga čovjeka da slobodno istražuje istinu, da udovoljuje zahtjevima poštenja, ispunja dužnost pravde, živi životom dostojnim čovjeka i tomu slično.

145. Silno, dakle, želimo da Organizacija Ujedinjenih Naroda uspijeva sve više i više prilagoditi svoje ustrojstvo i odgovarajuća sredstva rasponu i plemenitosti svoje zadaće. O, neka što skorije dođe vrijeme kad će ova Organizacija moći uspješno zaštićivati prava ljudske osobe: prava, velimo, što neposredno izviru iz dostojanstva čovjekove osobe, pa su stoga sveopća, nepovrediva i neizmjenjiva; to više što dandanas ljudi, svaki u svojoj državi, danomice sve više sudjeluju u javnom životu pa djelatnijim zauzimanjem prate zbivanja u svih naroda i sve su više i više svjesni da pripadaju kao živi članovi općečovječanskoj obitelji.

## PETI DIO

### Znakovi vremena

142. Kako svi znadu, dne 26. lipnja 1945. godine osnovana je Organizacija Ujedinjenih Naroda - skraćeno OUN - kojoj su kasnije pridodana manja vijeća, sastavljena od članova imenovanih sa strane vlada pojedinih zemalja, a povjereni su im važni zadaci što se imaju izvršiti svuda u svijetu na gospodarskom, društvenom, kulturnom, odgojnom i zdravstvenom polju. Organizaciji Ujedinjenih Naroda poglaviti je cilj da osigura i jača svjetski mir, da podupire i gaji prijateljske odnose zasnovane na načelima jednakosti, uzajamnog poštovanja i

[64] Usp. PIO XII., Nagovor mladeži Talijanske Katoličke akcije od 12. IX. 1948., AAS XL, str. 412.

mnogostruke suradnje na svim poljima ljudske djelatnosti.

## PASTIRSKA UPOZORENJA

### Dužnost sudjelovanja u javnom životu

146. Ovdje još jedanput potičemo svoje sinove da poletno uzmu dijela u upravljanju državom i da surađuju u pospješivanju probitka svega roda ljudskoga i svoje zemlje. Prosvijetljeni kršćanskim svjetlom i vođeni ljubavlju, trebaju jednako tako nastojati ne samo da gospodarske, društvene, kulturne i političke ustanove ne bi ljudima smetale već da bi im, radije, pomagale da postanu bolji u naravnom i nadnaravnom redu.

### Znanstveno, tehničko i stručno osposobljavanje

147. Uza sve to, da bi zdrava načela i kršćanski duh proželi kulturu, nije dosta da naši sinovi tek uživaju nebesko svjetlo vjere i da ih nosi oduševljenje za promicanje dobra, već se traži da se uvrste u javne ustanove i da im djelotvornim radom prodru do duše.

148. Ali budući da se suvremena kultura i civilizacija odlikuju osobito znanstvenim i tehničkim iznalascima, jasno je da nitko ne može prodrijeti u javne ustanove ako nije kulturno osposobljen, dorastao tehnici i vješt u svojoj struci.

### Znanstveno-tehnička-stručna sprema i duhovne vrednote djelovanja

149. Sve to ipak, valja smatrati, nije nipošto dosta da bi odnosi svakodnevnog života postali ljudskiji: čovjekov se način života ima zasnivati na istini, rukovoditi pravdom, svoju snagu crpsti iz uzajamne ljubavi ljudi i nadahnjivati se slobodom.

150. Da bi ljudi zaista ostvarili te planove, imaju najskrbnije poraditi da u ostvarivanju dobara ovoga života poštuju njihove unutrašnje zakone i da se pridržavaju postupaka koji odgovaraju naravi svakoga pojedinog dobra; dalje, da svoje djelovanje usklade s ćudorednim propisima te se vladaju kao da koriste svoje pravo ili ispunjuju dužnost. Razum, štoviše, zahtijeva da se ljudi pokoravaju brižnim namislima i naredbama Božjim u vezi s našim spasom i ne gube duhovne svijesti, da se u životnom djelovanju ponašaju tako da posvema vežu znanstvenu tehničku i stručnu spremu s višim vrednotama duha.

**Spojiti vjersko osvjedočenje i vremeniti rad**

151. Opće je poznato također da u zemljama koje su od davnine urešene kršćanskim naukom danas, s napretka znanosti i tehnike, javne ustanove doduše cvatu i snabdjevene su podesnim sredstvima za postignuće svakojakih ciljeva, ali su često oskudno proniknute kršćanskim pobudama i nadahnućem.

152. S pravom se međutim pitamo kako je do toga moglo doći kad su pri stvaranju takvih zasada ne mali doprinos dali, i još uvijek daju, oni koji ispovijedaju kršćansko ime te, bar dijelom, suobrazuju svoj život duhu Evanđelja. Toj je pojavi, držimo, razlog što se njihovo djelovanje ne podudara s njihovim vjerovanjem. Zato je red da se u njima opet uspostavi jedinstvo misli i osjećaja, tako da njihovom djelatnošću ravnaju skupa svjetlo vjere i snaga ljubavi.

**Cjelovitost odgoja i razvoj mladeži**

153. Ako je kod kršćana vjersko osvjedočenje počesto u raskoraku s načinom djelovanja, smatramo da je tomu tako i zato što oni nisu bili dovoljno poučeni u kršćanskom ćudoređu i u kršćanskom nauku. Odviše se, naime, često i gotovo posvuda događa da kršćani ne nastoje jednako upoznati ono vjersko i ono izvanjsko, pa, dok se u znanstvenom obrazovanju vinu do vrhunca, u vjerskoj pouci obično ne prekorače ono osnovno. Nužda dakle sili da odgoj mladeži bude potpun i neprekinut, i tako dan da vjerska formacija i duhovna čestitost idu ukorak sa znanstvenim spoznajama i s danomice sve razvijenijim tehničkim vještinama. Osim toga, nužno je da se mladi ljudi osposobe da svaki uspješno ispuni svoj pojedinačni zadatak.[65]

**Trajno zalaganje**

154. No, bit će dobro da s obzirom na ovo upozorimo kako je naporna stvar ispravno shvatiti zbiljski odnos između ljudskih zbivanja i zahtjeva pravednosti, to jest valjano odrediti kakvom postupnošću i u kom obliku treba uskladiti načela i smjernice s postojećim stanjem društvenog života.

155. Ovu je postupnost i način to teže odrediti što su ova naša vremena, gdje je svakomu poraditi oko sveopćeg dobra, vremena nošena sve većom brzinom djelovanja. Budući da treba danomice gledati kako bi se društvene prilike bolje prilagodile zahtjevima pravde, razlogom je zašto naši sinom ne mogu ni misliti da smiju stati i zadovoljiti se s prevaljenim

[65] Usp. IVAN XXIII., *Mater et Magistra,* AAS LIII, 1961, str. 454.

putem.

156. Dapače, pravo je da svi ljudi shvate da ono što su do danas ostvarili nije za potrebe dosta, pa se zato iz dana u dan imaju laćati sve zamašnijih i prikladnijih pothvata s obzirom na proizvodna tijela, sindikalne udruge, strukovna udruženja, osiguravajuće zavode, kulturne ustanove, pravosuđe, državno uređenje, zdravstvenu zaštitu, sport i tomu slično. Sve to traži naše doba, u koje ljudi, otkrivši svijet atoma i prodrijevši u svemirski prostor, traže nove putove što vode u nedogled.

**Odnosi katolika i nekatolika na gospodarsko-društvenom i političkom polju**

157. Načela što ih dovle izložismo imaju izvor u samoj naravi, a počesto i u naravnom pravu. Zato se u njihovoj primjeni često događa da katolici na mnogo načina surađuju ili s kršćanima odijeljenim od ove Apostolske Stolice ili uopće s nekršćanima, ali s ljudima razumnima i obdarenima prirodnom čestitošću. »*U takvu slučaju, katolici neka naročito paze da uvijek ostanu sebi dosljedni i da se ne upuštaju u popustljive nagodbe s kojih bi štetovala cjelovitost vjere ili ćudoređa. Neka se ipak vladaju tako da pravo i dobrohotno prosuđuju tuđe mišljenje, da ne iskorištavaju sve u svoju korist i da budu pripravni savjesno i suradnički sprovoditi ono što je po naravi dobro ili k dobru vodi*«.[66]

158. No, uvijek je posve pravo lučiti zabludu od onoga koji je u zabludi, pa radilo se i o ljudima koji su pali u krivo poimanje istine ih u nedovoljno poznavanje činjenica što se odnose na vjeru i ćudoređe. Čovjek, naime, koji je upao u zabludu ne prestaje biti urešen čovještvom, niti ikada gubi svoje dostojanstvo osobe, o čemu valja uvijek voditi računa. Osim toga, u čovjeku se po naravi ne gasi nikada mogućnost oprijeti se zabludi i tražiti put k istini. I nikad neće u toj stvari čovjeku ponestati pomoći providnosnoga Boga. Prema tomu, može netko, koji danas nema bistra gledanja na vjeru ili je upao u kriva mišljenja, jednoga dana prosvijetljen Božjom svjetlošću, prigrliti istinu. Ako katolici, na raznim područjima vremenita reda, druguju s ljudima koji u Krista ili ne vjeruju uopće ili ne vjeruju pravo, jer su u zabludi, mogu im pružiti zgodu ili poticaj da prijeđu k istini.

159. Nadalje, posve je ispravno kad lučimo pokrete na gospodarskom, kulturnom i političkom polju od krivih filozofijskih shvaćanja prirode, podrijetla i svrhe svijeta i čovjeka, sve da ovi pokreti imaju početak i pobudu u ovim shvaćanjima, jer dok se teoretska formulacija, nakon što je konačno dana, više ne mijenja, dotle oni pokreti, budući da se kreću kroz promjenljive prilike, ne mogu a da znatno ne podliježu promjenama. Uostalom, tko će

poreći da u tim pokretima, ukoliko su naime u skladu sa zahtjevima zdrava razuma te odgovaraju opravdanim čovjekovim težnjama, ne može biti nešto dobro i prihvatljivo?

160. Zbog toga se gdjekad može desiti da su danas oni dodiri praktične naravi, koji se dosada ni u čemu nisu pokazivali korisnima, ili već uistinu plodni ili pokazuju da će to biti. Međutim, prosuditi je li već do toga došlo ili nije pa dosljedno odrediti kako i kojim koracima valja udruženo tražiti istinske probitke na gospodarsko-društvenom, znanstvenom ili političkom polju, svemu tome može poučiti jedino razboritost, ravnateljica svim krepostima koje upravljaju pojedinačnim i skupnim životom ljudi. Zato, odlučivati o ovakvim pitanjima, radi li se o katolicima, spada u prvom redu na one ljude koji imaju odlučnu ulogu u društvu i na dotičnim područjima: samo pod uvjetom da osim zasada naravnoga prava poštuju i društveni nauk Crkve i da se pokoravaju smjernicama crkvenih vlasti. Ne smije, naime, nikome biti nepoznato da Crkva ima pravo, a jednako tako i dužnost, ne samo štititi vjeru i ćudoređe nego i službeno posredovati kod svojih sinova na izvanjskom području kad treba prosuditi kako da se njezin nauk sprovede.[67]

**Postupnost**

161. No ipak ima onih koji, velikodušni, kad se suoče s okolnostima što su malo ili nikako u skladu sa zahtjevima pravde, gore od nastojanja da obnove sve, te su u to poneseni takvim zaletom da izgleda kao neki preokret javnih prilika.

162. Željeli bismo da im bude jasno kako se iz prirodne nužde sve razvija postupno, pa se zato u ljudskim ustanovama ništa ne može dovesti nabolje ne radi li se iznutra korak po korak. To isto uči naš prethodnik blažene upomene Pio XII. ovim riječima: *»Spas je i pravda ne u revoluciji, nego u sređenoj evoluciji. Nasilje nije nikada činilo drugo nego obaralo, a nikako podizalo; raspaljivalo strasti, a ne stišavalo ih; gomilalo mržnju i ruševine, a ne bratimilo zavađene; survalo je ljude i stranke u krutu nuždu da polagano, poslije bolnih iskustava, iznova grade na razvalinama što ih ostavi nesloga«* .[68]

**Golem zadatak**

163. S golemim se, dakle, zadacima velikodušnih muževa povezuje, smatramo, zadatak da pod učiteljstvom i vodstvom istine, pravde, ljubavi i slobode uspostave nove vidove odnosa u

---

[66] *Nav. mj.* str. 456.
[67] Nav. mj. str. 456; isp. LAV XIII., *Immortale Dei*, Acta Leonis XIII, V, 1885, str. 128; PIO XI., *Ubi Arcano*, AAS XIV, 1922, str. 698; PIO XII., Nagovor delegatima Međunarodnoga saveza društava katoličkih žena prilikom kongresa u Rimu od 11. IX. 1947., AAS XXXIX, 1947, str. 486.

ljudskoj zajednici, to jest: između pojedinaca i pojedinaca, između građana i njihovih država, između država i država i, na kraju, između pojedinaca, obitelji, posrednih tijela i pojedinih država s jedne strane, a sveljudske zajednice s druge. Ovaj će zadatak svatko, zacijelo, smatrati najizvrsnijim, jer se po njemu može učvrstiti pravi mir prema redu što ga je postavio Bog.

164. Dolikuje dakle da tim muževima, koji su s obzirom na potrebe, očito, odviše malobrojni ali za ljudsku zajednicu čudesno zaslužni, pođe od nas javna zahvala i ujedno poziv da ustraju u spasonosnoj odluci. U isto se vrijeme nadamo da će se tim muževima pridružiti mnogi drugi, osobito kršćani, potaknuti sviješću dužnosti i ljubavlju. Jer se veoma pristoji da oni koji su se Kristu dali u tom zboru ljudi budu poput varnica svjetla, žarišta ljubavi i kao kvasac mnoštvu. Ovo će se obistiniti to više što se svakomu duh tješnje s Bogom poveže.

165. Razumije se, nikakav mir neće zaći u sve ljude ne zađe li u duh svakoga pojedinoga: to jest, ne bude li svatko u sebi samom obdržavao red koji Bog htjede da se obdržava. O tom sv. Augustin ovako pita čovjeka: *»Hoće li pak tvoj duh biti sposoban da svlada tvoje pohote? Neka se podredi višemu, i svladat će nižega i bit će u tebi mir: pravi, stalni, najuredniji. A koji li je red ovoga mira? - Bog zapovijeda duhu; duh tijelu. Ništa sređenije«* .[69]

**Knez mira**

166. Što smo, dakle, dovle raspravljali o pitanjima koja danas toliko uznemiruju ljudsko društvo, a silno su povezana s napretkom ljudske zajednice, sve ih je utisnula u naš duh ona vatrena želja kojom, vidimo, gore svi ljudi što ih resi dobra volja: to jest da se na ovoj zemlji učvrsti mir.

167. Budući da mi - iako nedorasli službi - namjesnički zastupamo onoga koga glasnik, u nadahnuću proročanskog duha, nazva *»Knezom mira«,*[70] smatramo da nam je dužnost promicanju ovoga sveopćega dobra posvetit naše misli, brige i sile. A ipak je mir prazna riječ ne upire li se o onaj svez činjenica, svez velimo, položen na istini, sazdan prema zahtjevima pravde, gajen i ispunjan ljubavlju a konačno ostvaren u znamenu slobode.

168. Mir je, valja smatrati, nešto tako divno i tako uzvišeno da ga čovjek, sve da je dobre i hvalevrijedne volje, radi li jedino svojim silama, nikako ne može ostvariti. Silno je, naime, potrebna pomoć samoga Višnjega Boga da ljudska zajednica bude što je više moguće odraz

[68] Usp. Nagovor radnicima talijanskih biskupija, na Duhove (13. VI. 1943.), AAS XXXV, 1943, str. 175.
[69] Miscellanea Augustiniana... S. AUGUSTINI *Sermones post Maurinos reperti,* Roma 1930., str. 633.
[70] Usp. iz 9, 6.

Božjega kraljevstva.

169. Sam dakle red zahtijeva da u ove svete dane upravimo njemu smjernu molbu, njemu koji je svojim pregorkim mukama i svojom smrću ne samo oprao grijehe, izvor i počelo razdora, jadova i nejednakosti, nego je, lijevanjem svoje krvi, ljudski rod vratio u milost sa svojim Nebeskim Ocem udijelivši poklone mira: *»On je Mir naš, on koji od svoga učini jedno... I dođe te navijesti mir vama daleko i mir onima bli*zu«.[71]

170. A u svetim obredima ovih dana odzvanja ista poruka: *»Kad je Isus, naš Gospodin, uskrsnuo, stade sred svojih učenika i reče: Mir vama, aleluja. »Obradovaše se učenici kad su vidjeli Gospodina« .*[72] I tako nam je Krist donio mir, i mir ostavio: *»Mir vama ostavljam, mir vama svoj dajem! Dajem vam ga ne kao što svijet daje«.*[73]

171. Ovaj dakle mir, što nam ga božanski Otkupitelj donese, molimo od njega vrućim molitvama. Nek on iz čovjekove duše izbriše sve što može miru nauditi, a sve neka preobrazi u svjedoke istine, pravde i bratske ljubavi. K tomu, neka svojim svjetlom obasja pameti onih koji su narodima na čelu, da skupa s časnim blagostanjem podare građane prekrasnim darom zajamčena mira. Na kraju, neka Krist raspali volju svih ljudi da probiju pregrade što ih jedne od drugih odvajaju, da ukrijepe veze uzajamne ljubavi, da druge shvate, da oproste onima koji su im nanijeli nepravdu, tako da se pod njegovim vodstvom i zaštitom svi narodi kao braća zagrle te da kod njih vazda cvjeta i uvijek vlada žuđeni mir.

172. Naposljetku, časna braćo, želimo da takav mir dopre do vama povjerenih stada, posebno na korist najneznatnijih, koji trebaju osobite pomoći i zaštite, pa vama, svećenicima i onima u svijetu i onima u redovima - Bogu posvećenim muževima i djevicama, - svim vjernim kršćanima, poimence onima koji ove naše poticaje velikodušno poslušaju, svesrdno u Gospodinu podjeljujemo apostolski blagoslov. A svim ljudima dobre volje, koje također ide ovo naše enciklično pismo, od višnjega Boga zazivamo spas i uspjeh.

Dano u Rimu, kod Sv. Petra, na dan Večere Gospodnje, 11. travnja 1963. godine, našega pontifikata pete.

IVAN PAPA XXIII.

---

[71] Ef 2, 14-17.
[72] Responzorij u matutinu, petak u osmini Uskrsa.
[73] Iv 14, 27.